

Projekt waloryzacji turystycznej środowiska przyrodniczego gminy Inowłódz

Longina Chojnacka-Ożga, Anna Gabryszewska

Streszczenie. W pracy przedstawiono waloryzację turystyczną środowiska przyrodniczego gminy Inowłódz. W oparciu o przegląd literatury opracowano własną metodę waloryzacji. Obszar gminy podzielono na pola podstawowe o powierzchni 1 km², a następnie przeprowadzono inwentaryzację i ocenę środowiska przyrodniczego. W wyniku badań wyróżniono obszary o wysokich, średnich i niskich walorach. Wyniki opisano oraz przedstawiono na mapie.

Słowa kluczowe: waloryzacja turystyczna, środowisko przyrodnicze, gmina Inowłódz

Abstract. Project of the tourist valorization of natural environment of Inowłódz commune. The main aim of thesis was to showcase the tourist valorization of natural environment of Inowłódz commune. There was a research method created, which is based on available literature. Commune areas were divided into grid cells map with an area of 1km². Research included inventory and evaluation of environment. Distinguished were areas with high natural environment values, areas with medium values and areas with low values. The results of the research were described and shown on the map.

Keywords: tourist valorization, natural environment, Inowłódz commune

Wstęp

Waloryzacja zasobów środowiska przyrodniczego jest zagadnieniem wieloaspektowym, cechującym się dużym zróżnicowaniem metod oraz zakresu i sposobów ujęcia tematu. Przedmiotem badań są bowiem elementy środowiska czyli cechy jakościowe, trudne do oceny. Ocena ta dokonywana może być w sposób opisowy lub ilościowy. W pierwszym przypadku ma charakter inwentaryzacji, bez możliwości porównawczych i jest stosowana zazwyczaj w pracach monograficznych. Ilościowa ocena walorów może być uzyskiwana przy zastosowaniu skal liczbowych, bonitacyjnych, wartościujących lub rangowania.

Problem waloryzacji środowiska przyrodniczego Polski w ujęciu ilościowym, różnymi metodami, był podejmowany zarówno w skali kraju (Milewska 1963, Plan ... 1971, Turystyczna Baza Danych GMINA stworzona przez Instytut Turystyki), w skali regionów (Bogucka 1962, Warszzyńska 1974, Żynda 1979, Dubel 1982, Guzik 1993, Wojciechowska 1995) jak również w skali lokalnej (Warszzyńska 1972, Drobniak 1977, Krzymowska-Kostrowicka 1988, Małoń 2000).

Celem niniejszej pracy było przeprowadzenie waloryzacji środowiska przyrodniczego gminy Inowłódz pod kątem przydatności dla potrzeb turystyki oraz wskazanie obszarów o różnej atrakcyjności turystycznej tego środowiska w obrębie gminy.

Teren badań

Gmina Inowłódz położona jest w województwie łódzkim, w powiecie tomaszowskim. Pod względem fizycznogeograficznym jest to obszar Niziny Środkowopolskiej, makrore-

gion Wzniesienia Południowomazowieckie. Teren gminy wzniesiony jest od 140 do 185 m n. p. m. Główne komponenty jego rzeźby to, powstałe w czasie zlodowacenia środkowopolskiego, równiny morenowe, urozmaicone pagórkami i wałami kemowymi, oraz sandry. Formy te są poroździelane doliną rzeki Pilicy. Prawie 60% powierzchni gminy zajmują lasy, w obrębie których znajdują się obszary i obiekty cenne przyrodniczo: Spalski Park Krajobrazowy, 4 rezerваты: Konewka, Spała, Żądłowice, Gać Spalska, 3 obszary Natura 2000 (Specjalny Obszar Ochrony Ptaków Dolina Pilicy; Specjalny Obszar Ochrony Siedlisk Lasy Spalskie, Specjalny Obszar Ochrony Siedlisk Dolina Pilicy), Piliczańsko-Radomszczański Obszar Chronionego Krajobrazu, Park historyczny w Spale, ponad 90 pomników przyrody i 6 użytków ekologicznych.

Metody

Waloryzację turystyczną środowiska przyrodniczego gminy Inowłódz przeprowadzono w oparciu o metodę ilościowo-bonitacyjną. Metoda ta polega na przyporządkowaniu wartości liczbowej (punktów) wg przyjętej skali poszczególnym cechom występującym w obrębie badanej jednostki przestrzennej, a następnie na sprowadzeniu do wspólnego mianownika różnych cech występujących w środowisku. Dana jednostka uzyskuje w ten sposób określoną wartość liczbową, co pozwala to na dokonywanie porównań badanych jednostek. Jednostką przestrzenną jest tu tzw. pole podstawowe wyznaczane dla opracowywanego terenu (jednostki naturalne, administracyjne lub geometryczne).

Większość metod bonitacji, znanych z literatury, dotyczy większego obszaru niż gmina. Polem podstawowym, dowolnie wyznaczanym przez autorów najczęściej jest gmina lub jednostka geograficzna (mezo- lub mikroregion). Brak jest także jednolitego systemu ustalania kryteriów i skali ich wartości. Uznano, że waloryzacja na poziomie powiatu/gminy, ukierunkowana na programowanie rozwoju turystyki w powiecie czy gminie, powinna opierać się na jednostkach mniejszych. Z tego powodu ocenę przeprowadzono w oparciu o autorski projekt metody bonitacji punktowej (Gabryszewska 2010), pozwalający na wyodrębnienie obszarów atrakcyjnych turystycznie w obrębie gminy. Projekt ten dostosowano do specyfiki terenu nizinnego. Przyjęto następujące zasady waloryzacji:

1. Jako pole podstawowe przyjęto kwadrat o powierzchni 1 km², pola te wyznaczono zgodnie z odwzorowaniem siatki topograficznej mapy w skali 1:25 000.
2. Bonitacją punktową objęto następujące elementy środowiska przyrodniczego: pokrycie terenu, rzeźba terenu oraz wody powierzchniowe (tab. 1). Założono, że na obszarze nizin głównym determinantem funkcji wypoczynkowej, zarówno ze względów zdrowotnych jak i rekreacyjnych jest odsetek powierzchni zajętej przez lasy. Ten wypoczynek jest najwyższej oceniany przez turystów (Kowalczyk 1993). Przydatność lasów do tej funkcji zależy od wieku drzewostanu oraz typu siedliskowego (Ważyński 1997). Z tego powodu wprowadzono współczynniki korygujące. Ich wartości kształtowały się następująco: bory świeże oraz bory mieszane świeże – 1,2; lasy świeże oraz lasy mieszane świeże – 1; bory suche, bory mieszane, bory wilgotne, lasy wilgotne i lasy mieszane wilgotne – 0,8; bory bagienne, bory mieszane bagienne, lasy mieszane bagienne, olsy – 0,5.

Kolejną założono, że atrakcyjność terenu wzrasta wraz ze różnicowaniem rzeźby. Decyduje ona bowiem o charakterze krajobrazu a tym samym o formach ruchu turystycznego (Krzymowska-Kostrowicka 1997). Waloryzując wody powierzchniowe wzięto pod uwagę: występowanie i przepływ wody, dostępność brzegów oraz lesistość terenów nadbrzeżnych (Krzymowska-Kostrowicka 1997).

Tab. 1. Kryteria oceny i bonitacja punktowa
Table 1. Criteria of valuation and bonitation

Pokrycie terenu			Rzeźba terenu		Wody powierzchniowe*	
% pokrycia pow. pola podst.	Liczba pkt.		Wysokość względna w obrębie pola podst.	Liczba pkt.	Cecha występująca w obrębie pola podst.	Liczba pkt.
	Las	Łąka				
10	3	1	0-7,4	0	Obecność wód płynących o przepływie < 20 m/s	10
20	6	2	7,5-14,9	5		
30	9	3	15-22,4	10	Obecność wód płynących o przepływie < 20 m/s	5
40	12	4	22,5-29,9	15		
50	15	4	30 i więcej	20	Brzegi o dobrej dostępności	10
60	18	4				
70	21	4			Brzegi o średniej dostępności	5
80	24	4				
90	27	4			Brzegi niedostępne	0
100	30	4			Strefa kontaktowa lasu i wody	5

*punkty za dostępność brzegów dodawano tylko w przypadku wód płynących o przepływie >20 m/s, ze względu na przydatność do turystyki wodnej

- Wprowadzono także punktację dodatkową (dodatnią i ujemną) za występowanie obiektów podnoszących lub ograniczających walory przyrodnicze danego terenu. Do elementów podnoszących atrakcyjność zaliczono występowanie osobliwości przyrody i form ochrony przyrody, natomiast do ograniczających występowanie na obszarze pola podstawowego zakładu przemysłowego lub obszaru zdegradowanego (Gabryszevska 2010).
- Dla każdego pola podstawowego obliczono współczynnik atrakcyjności wg wzoru:

$WAP = \sum P_i / \sum P_{\max}$, gdzie: WAP – współczynnik atrakcyjności środowiska przyrodniczego,

$\sum P_i$ – suma punktów uzyskanych przez jednostkę przestrzenną w wyniku waloryzacji środowiska przyrodniczego,

$\sum P_{\max}$ – suma wszystkich punktów możliwych do uzyskania przez jednostkę przestrzenną w wyniku waloryzacji środowiska przyrodniczego.

Tak obliczony współczynnik atrakcyjności przyjmuje wartości od 0 do 1 (tab. 2).

Ocenie poddano 118 pól podstawowych o powierzchni 1 km². Informacje niezbędne do przeprowadzenia oceny środowiska pozyskano z map topograficznych obejmujących tereny gminy Inowłódz w skali 1:25 000 oraz map siedliskowo-glebowych nadleśnictw: Smardzewice i Spała. Przeprowadzono także badania terenowe w celu inwentaryzacji walorów jak też i po dokonanej waloryzacji, celem zweryfikowania otrzymanych wyników.

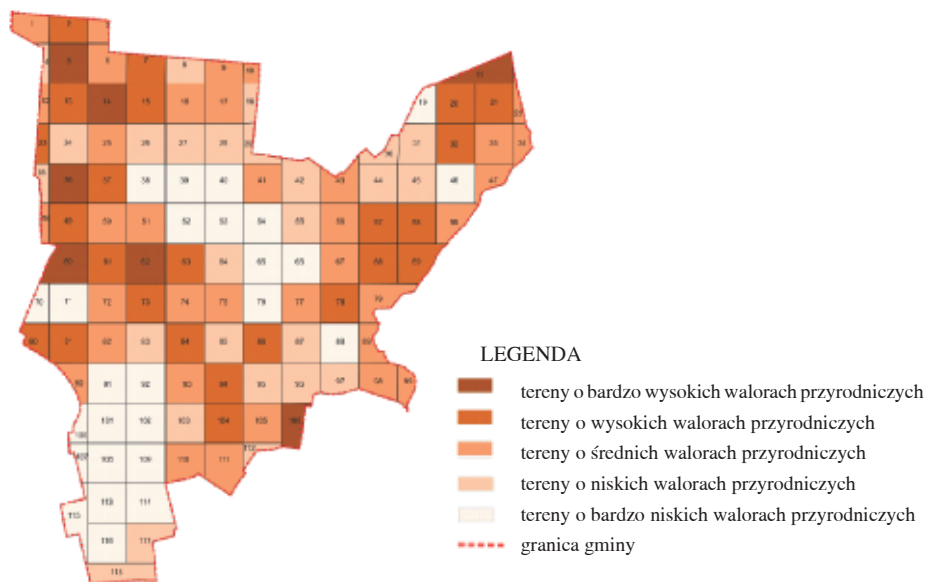
Tab. 2. Waloryzacja pola podstawowego w zależności od wartości współczynnika WAP
Table 2. Valorization of grid cells map depending of the WAP coefficient value

Wartość WAP	Waloryzacja pola podstawowego
0-0,2	Teren o bardzo niskiej atrakcyjności środowiska przyrodniczego
0,21- 0,3	Teren o niskiej atrakcyjności środowiska przyrodniczego
0,31-0,4	Teren o średniej atrakcyjności środowiska przyrodniczego
0,41-0,5	Teren o wysokiej atrakcyjności środowiska przyrodniczego
> 0,5	Teren o bardzo wysokiej atrakcyjności środowiska przyrodniczego

Wyniki

W wyniku przeprowadzonych analiz stwierdzono, że na terenie gminy Inowłódz występują zarówno obszary o bardzo dużych, dużych, średnich jak i niskich i bardzo niskich współczynnikach atrakcyjności (ryc. 1).

Tereny o bardzo wysokiej i wysokiej atrakcyjności turystycznej środowiska przyrodniczego stanowią 26% powierzchni gminy, a następne 30% to tereny o średniej atrakcyjności. Obszary o najwyższych wartościach współczynnika atrakcyjności środowiska przyrodniczego znajdują się w okolicach wsi Spała, Konewka, Teofilów oraz Zakościele i obejmują głównie zalesione obszary dolin rzecznych: Pilicy i Gaci. Są to sektory: 62, 5, 36, 11, 14 (ryc. 1). Weryfikacja wyników w terenie potwierdziła wysoką atrakcyjność wszystkich wymienionych wyżej sektorów.

Ryc. 1. Waloryzacja turystyczna środowiska przyrodniczego gminy Inowłódz

Fig. 1. Tourist valorization of natural environment of Inowłódz commune

Najwyższą wartość współczynnika atrakcyjności (WAP=0,83) posiada sektor nr 62, położony pomiędzy miejscowościami Spała i Teofilów. Sektor ten (ryc. 2a) jest obszarem o zróżnicowanej rzeźbie terenu (wysokości względne wynoszą tu 35 m), pokryty w 90% borem mieszanym świeżym. Pozostałą część sektora zajmuje Pilica, charakteryzująca się na tym odcinku dogodnymi, dostępnymi brzegami. W obrębie tego pola występuje osobliwość przyrodnicza „sosny na szczudłach” (kilka sosen z odsłoniętymi korzeniami palowymi) oraz ścieżka edukacyjna ukazująca krajobrazy naturalne Puszczy Pilickiej. Ponadto teren sektora objęty jest ochroną w ramach Spalskiego Parku Krajobrazowego, rezerwatu „Spała” oraz Specjalnego Obszaru Ochrony Siedlisk Natura 2000.

Wysokim współczynnikiem atrakcyjności charakteryzują się także pola podstawowe nr 5 (WAP = 0,56) i 36 (WAP = 0,58), (ryc. 1, 2b). Są to obszary o dużej lesistości, położone w dolinie rzeki Gać, objęte ochroną w ramach rezerwatu „Gać Spalska” oraz Obszaru Specjalnej Ochrony Siedlisk Lasy Spalskie. Wysokości względne dochodzą tutaj do 20 m.

Ryc. 2. Wybrane elementy środowiska przyrodniczego sektorów 62 (a) oraz 5 (b) [źródło: mapy topograficzne nr 123.34; 123.43; 123.41; 123.32]

Fig. 2. Selected elements of natural environment in sectors 62 and 5 [source: the topographic maps n 123.34; 1244; , 123.41; 123.32]

Obszary o wysokiej atrakcyjności środowiska przyrodniczego występują w większości w pobliżu sektorów o bardzo wysokich walorach, omówionych powyżej. Są to sektory charakteryzujące się dużym odsetkiem powierzchni leśnej, występowaniem wód powierzchniowych i stref kontaktu woda – las oraz urozmaiconą rzeźbą terenu.

Obszary o niskiej oraz bardzo niskiej atrakcyjności turystycznej środowiska przyrodniczego stanowią 44% powierzchni całej gminy (ryc. 1) Występują one w okolicach miejscowości Brzustów oraz Królowa Wola. Są to przede wszystkim bezleśne, równinne tereny, bez dostępu do wód powierzchniowych, wykorzystywane głównie do celów rolniczych. W przypadku sektorów 65 i 75, gdzie rzeźba jest bardziej urozmaicona, czynnikiem ograniczającym atrakcyjność jest występowanie tutaj kopalni chalcodonitu.

Dyskusja

Niniejsze opracowanie jest kolejną próbą określenia atrakcyjności turystycznej gminy Inowódz, zarazem jednak pierwszą dokonaną w skali mikro. Wyniki waloryzacji środowiska przyrodniczego wskazują, że na terenie gminy znajdują się obszary o bardzo dużej i dużej atrakcyj-

ności turystycznej. Porównując to z innymi opracowaniami można zauważyć pewne różnice. Według Turystycznej Bazy Danych GMINA (Instytut Turystyki) gmina Inowódz jest obszarem o małej atrakcyjności turystycznej, bez jakiegokolwiek dominującego waloru turystycznego. Wymienia się natomiast 2 miejscowości wypoczynkowe: Spała i Teofilów, co koresponduje z wynikami pracy. Zgodnie z wynikami waloryzacji środowiska przyrodniczego woj. łódzkiego, dokonanej przez Wojciechowską (1995), gmina Inowódz znajduje się wśród 11 najbardziej atrakcyjnych turystycznie gmin tego województwa. Przyczyny wskazanych powyżej różnic w wynikach badań to przede wszystkim zastosowanie różnych metod oraz skali oceny. Do oceny atrakcyjności środowiska przyrodniczego dla turystyki stosuje się bowiem różne metody, brak jest jednolitego systemu kryteriów i skali wartości, co utrudnia porównywanie.

Podsumowanie i wnioski

Na podstawie waloryzacji gminy Inowódz oraz przeglądu literatury dotyczącej przedmiotu badań można sformułować następujące wnioski:

1. Wyniki waloryzacji atrakcyjności turystycznej danego terenu zależą od przyjętych metod waloryzacji oraz skali waloryzacji.
2. Waloryzacja na poziomie powiatu/gminy, której głównym celem jest programowanie rozwoju turystyki w powiecie czy gminie powinna opierać się na jednostkach mniejszych, polem takim może być kwadrat 1 km².
3. Przyjęta w pracy samodzielnie opracowana metoda waloryzacji turystycznej środowiska przyrodniczego pozwala na określenie stopnia atrakcyjności turystycznej Inowódza – wyodrębnienie obszarów o wysokich, średnich i niskich walorach przyrodniczych.
4. Wg przeprowadzonej waloryzacji 50% powierzchni gminy Inowódz stanowią obszary o znaczącej atrakcyjności środowiska przyrodniczego, a tym samym przydatności dla turystyki wypoczynkowej.
5. Czynnikiem decydującymi o wysokim współczynniku atrakcyjności środowiska są: duży odsetek powierzchni leśnej, wody powierzchniowe oraz strefa kontaktowa tych dwóch komponentów środowiska, a także urozmaicona rzeźba terenu i brak zakładów przemysłowych.
6. Wyniki waloryzacji znajdują potwierdzenie zarówno w ich weryfikacji terenowej jak i w wieloletniej tradycji wypoczynku w rejonie Spały i Inowódza.

Literatura

- Bogucka A., Makowska S., Rokita S. 1962. *Studium podziału funkcjonalnego ziem górskich na przykładzie województwa krakowskiego*. Zeszyty Problemowe Postępów Nauk Rolniczych 37.
- Drobniański J. 1977. Ocena środowiska geograficznego wyspy Wolin dla potrzeb turystyki i rekreacji. AWF, Poznań.
- Dubel K., Szczygielski K. 1982. Ocena przydatności środowiska przyrodniczego województwa katowickiego dla potrzeb turystyki i wypoczynku. *Czas. Geograf.* 53, 2, Wrocław.
- Gabryszewska A. 2010. *Waloryzacja turystyczna gminy Inowódz*, praca magisterska SGGW. MStiR, Warszawa.
- Guzik H., Ostrowska B. 1993. Syntetyczna ocena atrakcyjności turystycznej gmin południowo-wschodniej Polski. *Folia Turistica* 4, AWF, Kraków.
- Kowalczyk A. 1993. Przyrodnicze uwarunkowania wypoczynku weekendowego mieszkańców Warszawy. Poznań.
- Krzymowska-Kostrowicka A. 1997. *Geoekologia turystyki i wypoczynku*. PWN, Warszawa.
- Małoch M. 2000. Walory turystyczne gminy Wolbórz i ich wykorzystanie przez ruch turystyczny. *Turyzm* 10, 2.
- Milecka M. 1963. Regiony turystyczne Polski: stan obecny i potencjalne warunki rozwoju. PWN, Warszawa.
- Plan kierunkowy zagospodarowania turystycznego Polski*. 1971. GKKFiT Zakład Zagospodarowania Turystycznego, Wrocław.

- Siemiątkowska M., Karczmarzka G. 1968. *Kwalifikacja terenów dla różnych form rekreacji metodą waloryzacji*. Miasto 19, 3.
- Warszyńska J. 1972. Ocena środowiska naturalnego powiatu żywieckiego pod względem sezonowości i form ruchu turystycznego. *Czas. Geograf* 43, 2.
- Warszyńska J. 1972. *Ocena walorów turystycznych miejscowości położonych w dorzeczu Białej Dunajcowej*. Folia Geographica. Series. Geographica-Oeconomica 5.
- Warszyńska J. 1974. *Ocena zasobów środowiska naturalnego dla potrzeb turystyki (na przykładzie woj. krakowskiego)*. Zesz. Nauk. UJ, Prace Geogr. 4.
- Ważyński B. 1997. *Urządzanie i zagospodarowanie lasu dla potrzeb turystyki i rekreacji*. Akademia Rolnicza, Poznań.
- Wojciechowska J. 1995. *Walory turystyczne regionu łódzkiego*. Łódzkie Towarzystwo Naukowe, Łódź.
- Żynda S. 1979. *Waloryzacja przyrodniczych komponentów środowiska geograficznego obszarów województw zielonogórskiego i leszczyńskiego dla rekreacji*. Poznań, AWF.

Longina Chojnacka-Oźga

Anna Gabryszewska

Wydział Leśny SGGW w Warszawie

longina_chojnacka_ozga@sggw.pl